

Andreja Rafaelič in Vito Flaker (2021)

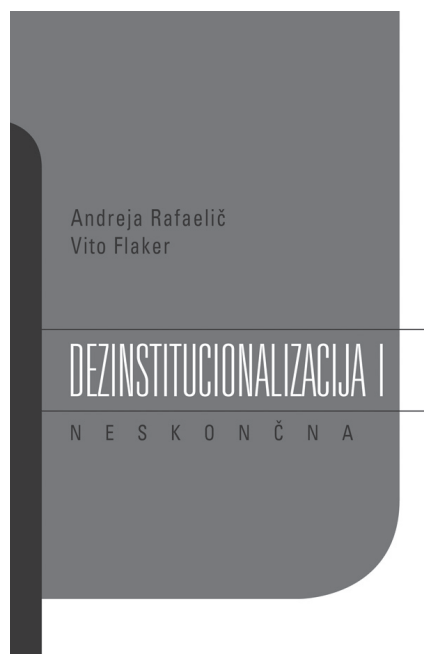
Dezinstitucionalizacija I: neskončna

Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani
317 strani. ISBN 978-961-7128-19-2

O dezinstitucionalizaciji je bilo v slovenskem prostoru napisanega že marsikaj, monografijo *Dezinstitucionalizacija I: neskončna* pa sta avtorica in avtor – ki sta dolgoletna akterja na tem področju – napisala z namenom zbrati čim več znanja in izkušenj na enem mestu. Po eni strani s tem dokazujeta, da je o dezinstitucionalizaciji dobro pisati – s to knjigo smo namreč dobili celovito konceptualno mrežo, ki dopolnjuje pred kratkim v slovenščino prevedene *Skupne evropske smernice za prehod iz institucionalne v skupnostno oskrbo* – po drugi strani pa s to knjigo dokazujeta, da je dezinstitucionalizacijo še boljše izvajati, zato sta jo tu in tam namenoma pisala kot niz »kuharskih receptov«, kot pravita sama.

Namen monografije avtorja jasno predstavi že v predgovoru in napovesta tudi njeno vsebino, slog pisanja pa tudi uporabljeno besedišče. Ta precej dolg predgovor upravičuje predvsem besedišče, saj avtorja predstavita argumente za uporabo treh ključnih besed: ustanova, dezinstitucionalizacija in onemogočanje. Predvsem z uporabo te zadnje je knjiga pojmovno inovativna – pravzaprav je celotno besedilo poskus uveljavitve tega novega izraza, ki nadomešča »invalidnost«, hendikep in sintagmo ljudje s takšno ali drugačno ovir(anostj)o, ki polnijo vsakdanji strokovnjaški besednjak socialnega dela. S tem želita pokazati, da onemogočanje ni nekaj, kar človek ima ali je, temveč kar se človeku dogaja (str. 19).

Sledi poglavje o totalnih ustanovah. To je pričakovano in zelo dobrodošlo, saj deluje kot opomnik, od česa moramo v procesu dezinstitucionalizacije bežati, česa ne smemo ponavljati, oz. rečeno z Basaglio, na katerega se večkrat sklicujeta tudi avtorja, kaj moramo negirati. Avtorja logično nadaljujeta s poglavjem o dezinstitucionalizaciji, kjer z definicijo konceptualno razgrneta to težko besedo, se ozreta po njej sorodnih pojmi (dolgotrajna oskrba, samostojno/neodvisno življenje) in ponudita zgodovinski vpogled v te procese. Sledi opis dezinstitucionalizacije iz tujine (pri delu katerih sta sodelovala

tudi avtorja), ki peljejo v del z naslovom *Eksperimenti, nevihte in modeli*. Del o zgodbah iz tujine je bolj deskriptivne narave in s tem bralstvu olajša predstavo o procesih dezinstytucionalizacije v praksi, drugi del pa je nekakšna sintezo ugotovitev. To je dobro po vsebinski strani, knjigi pa doda didaktičnost.

Naslednje dva dela, *Dezinstytucionalizacija v Sloveniji* in *Koronavirus v institucijah*, približata obravnavano tematiko na tukaj in zdaj. O dezinstytucionalizaciji v Sloveniji smo lahko brali že na več drugih mestih, a sta to avtorja upravičila že v uvodu, ko sta nakazala njun namen zbrati gradivo na enem mestu. Seveda tu pogrešamo podrobnejši zgodovinski pregled največjega vala dezinstytucionalizacije v Sloveniji – tistega v Hrastovcu – vendar avtorja to pustita za prihajajoči drugi del te knjige. Z delom o koronavirusu v ustanovah bo morda marsikateremu bralcu ali bralki lažje razumeti vse prejšnje in poznejše dele knjige, saj se poudarki knjige tu zgostijo ob pisanju o obdobju, ki ga imamo še vsi zelo sveže v spominu. S tem nazorno pokažeta, da so bile institucije žarišča okužb in smrti. O tem se je sicer v javnosti govorilo, a pogosto brez spraševanja o smiselnosti institucionalne oskrbe. Avtorja ta del skleneta z jasnim sporočilom, da smo v pandemiji zamudili priložnost za urgentno dezinstytucionalizacijo. Ta bi zagotovila ne le boljšo oskrbo, temveč najverjetneje tudi drastično zmanjšanje števila smrti.

V nadaljevanju se avtorja počasi približujeta sklepom s poglavjem *Zgodbe prehoda*. V tem delu je treba opozoriti na vsaj eno mesto. Pri »vrednotenju« učinkov dezinstytucionalizacije avtorja pišeta o vlogi gibanj, metod, novih oblik pomoči in reform. S tem pojasnita pomen vseh štirih komponent dezinstytucionalizacije, hkrati pa nakažeta tudi meje posameznih delov te »mašine« (npr.: ni dovolj, da z osebnim načrtovanjem zagotovimo oskrbo po meri človeka, če je ta še vedno zaprt v ustanovi) in opozorita na nujo, da naj akcija prežema vse štiri. Ta del lahko, kot še nekatere v knjigi, beremo kot učbenik socialnega dela. V knjigi avtorja namreč ponudita širok nabor prečnih tem za socialno delo ne glede na specifično področje. Tako lahko, na primer, tu in tam beremo o tinskem delu, oskrbi po osebni meri, ravnanju s tveganji, demokratičnem vodenju, terenskemu delu, ki so vse teme, ki so za socialno delo poglobitve ne glede na področje dela. V tej obširni knjigi se nam zelo lahko zgodi, da spregledamo kakšen nauk, splošno veljaven za socialno delo ali celo širše, za vsak poklic pomoči ljudem, na primer tale: »Metodični sistemi, ki zares odgo-varjajo na stiske in želje ljudi, so bolj usmerjevalni, orientacijski pripomočki kakor predpisani pristopi.« (str. 233) V tem pogledu knjiga zahteva pozornost in večkratno branje.

Dodatna odlika monografije je, da izžareva prav tisto, kar obravnava. Ob branju nas spremlja akcijski karakter besedila. Akcijski zato, ker se monografija na več mestih – še posebej pa v sklepnem poglavju – bere kot priročnik za načrtovanje in izvajanje akcij dezinstytucionalizacije. Formulacije tipa »treba je« ali »moramo«, ki jih v knjigi kar mrgoli, kažejo, da sta avtorica in avtor besedila že med pisanjem z eno nogo v procesih preseljevanja v skupnost (navsezadnje iz teh izkušenj iz prakse tudi izhajata), hkrati pa številne preglednice snov besedila sintetizirajo tako, da monografijo naredijo pripravno za vsak manjši nahrbtnik akterjev na terenu.

Zaradi večdimenzionalnosti njene vsebine avtorja s knjigo nagovarjata več publik. Kot sem že pokazal, v knjigi najdemo veliko mest, ki bodo poučna za študentsko bralstvo ali pa bralstvo iz prakse socialnega dela in varstva – za prve kot napotki za delo v prihodnje, za druge pa kot pomoč pri procesih dezinstytucionalizacije ali pa kot opomnik, ki – upam – dovolj jasno opozarja na možne zdrse v institucionalno kulturo. Besedilo pa ima še več elementov, ki bodo zanimivi na eni strani tistim, ki upravljajo ustanove, na drugi strani pa tistim, ki načrtujejo politike na tem področju. V vsebini knjige je namreč najti več delov, kjer avtorja opozarjata na pasti in spodletele poskuse, kot tudi navajata podatke o tem, kaj je kje že delovalo in pri čem je torej treba vztrajati. Morda knjiga še najmanj neposredno nagovarja stanovalce takih ustanov, njihove svojce in morda njihove bodoče sosede (po preselitvi stanovalcev iz ustanov). Avtorja se sicer trudita izogniti strokovnjaškemu žargonu in trdita, da bi bilo dobro narediti verzijo knjige v dostopnejši obliki – v lahkem branju, vendar po tem ne posežeta in tako knjiga kljub temu ostaja namenjena predvsem bralstvu, ki mu ni tuj strokovni in znanstveni način pisanja.

Če ostanem pri načinu pisanja – ta bo, upam, marsikoga navdihnil s številnimi meandri, ki jih je najti delno v glavnem besedilu, predvsem pa v opombah pod črto (naštel sem jih kar 227!). Ti ekskurzi so včasih humoristični, nekateri nadaljujejo misel v dodatne razlage ali obrobne, a povedne zgodbe, tretji se ukvarjajo z lingvističnimi niansami izrazov ... Skratka, knjiga je tudi bralsko doživetje.

Ta knjiga ne bi bila skladna z načeli, ki jih nakazuje že v naslovu, če ne bi imela nadaljevanja. Pričakujemo torej še njen drugi del, v katerem bomo lahko brali predvsem o hrastovških epizodah dezinstytucionalizacije. O njih je do zdaj napisanega razmeroma malo. Poleg tega pa pričakujemo tudi naslednje, neskončne valove dezinstytucionalizacije. To knjigo moramo razumeti predvsem kot poziv k akciji. V nasprotnem primeru bodo prevladali aksiomi in inertnost – tako nas uči knjiga – na katerih temeljijo totalne ustanove.

Juš Škraban

